
SPRAWOZDANIE

KWARTALNIK PEDAGOGICZNY

2022 NUMER 4(266)

ISSN 0023-5938; e-ISSN 2657-6007

COPYRIGHT © BY ANNA GÓRKA-STRZAŁKOWSKA, 2022

CREATIVE COMMONS: UZNANIE AUTORSTWA 3.0 POLSKA (CC BY 3.0 PL)

<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

<https://doi.org/>

Anna Górka-Strzałkowska

*Akademia Pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej w Warszawie**

E-mail: agorka@aps.edu.pl

ORCID: 0000-00025683-9783

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Korczakowskiej: „Janusz Korczak i dzieci. Lekcja przeszłości i nadziei. 80. Rocznica śmierci Janusza Korczaka”**

„Janusz Korczak – jeden z najwybitniejszych polskich pedagogów, który przez całe swoje życie dawał przykład, jak traktować dzieci i młodzież, edukował i wskazywał kierunek, w którym także my dziś powinniśmy podążać” – tymi słowami Marszałek Senatu RP prof. Tomasz Grodzki otworzył w Senacie Międzynarodową Konferencję Korczakowską zatytułowaną: „Janusz Korczak i dzieci. Lekcja przeszłości i nadziei. 80. rocznica śmierci Janusza Korczaka”, która odbyła się 20 października 2022 r. w Warszawie.

Głównym organizatorem Konferencji było Międzynarodowe Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka, współorganizatorami: Parlamentarny Zespół ds. Dzieci oraz Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej i Uczelnia Korczaka.

Profesor Tomasz Grodzki wyraził radość, że w konferencji biorą udział przedstawiciele ponad dwudziestu krajów, podkreślając, że jest „to sytuacja unikalna i jesteśmy dumni, że możemy udzielić gościny tak znakomitemu gronu”. Zwrócił uwagę na sytuację dzieci uciekających przed wojną z Ukrainy. „Robimy wszystko, żeby zapewnić im opiekę, poszanowanie ich praw i godności. Czynimy wiele, aby poczuły się jak w domu, mimo naturalnej tęsknoty za swoją ojczyzną” – podkreślił.

Przewodniczący Międzynarodowego Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka – dr Marek Michalak witając przewodniczącą Parlamentarnego Zespołu ds. Dzieci senator prof. Alicję Chybicką, wiceprzewodniczącą Magdalenę Kochan – Senator RP

* Adres: ul. Szczyliwicka 40, 02-353 Warszawa

** Finansowanie publikacji: Uniwersytet Warszawski

oraz gościa specjalnego Martę Santos Pais, zazaczył, iż w konferencji uczestniczą przedstawiciele 20 krajów z 6 kontynentów, 30 profesorów, 16 doktorów, wielu działaczy na rzecz praw dziecka, kilkadziesiąt Dam i Kawalerów Orderu Uśmiechu. Były Rzecznik Praw Dziecka już na wstępie, stanowczo i jasno wyartykułował wyzwanie pod adresem uczestników konferencji: „Nie będziemy jedynie wspominać historycznie Janusza Korczaka, chcemy się zastanowić nad tym, co jest dzisiaj i co będzie jutro, bo to my musimy urządzić świat i zostawić go przyszłym pokoleniom”. Na koniec swojego wystąpienia odniósł się do słów Korczaka „nie wolno zostawiać świata, takim jakim jest”, życząc wszystkim zgromadzonym owocnych i pełnych wrażeń obrad.

Słowa uznania i podziękowania wyraziła prof. Alicja Chybicka, która mocno zaakcentowała, że Parlamentarny Zespół ds. Dzieci jest cały czas wiedziony myślą Korczaka. „Wszystko co robimy, robimy dla dobra dzieci” – podkreśliła.

Senator Kochan zapytała retorycznie: „Co dzisiaj powiedziałby Janusz Korczak dzieciom w Syrii, dzieciom uchodźców na granicy polsko-białoruskiej, w Ukrainie, Sudanie, Etiopii, Indiach? Czy naprawdę potrafimy dbać o świat, my dorośli?”

Wykład wprowadzający wygłosiła Marta Santos Pais, która od września 2009 r. do maja 2019 r. pełniła funkcję Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ONZ ds. Przemocy wobec Dzieci. Jako gość specjalny szczególną uwagę zwróciła na postać Korczaka, który był pionierem obrony praw dzieci. Jako pierwszy nazywał dziecko obywatelem, podnosząc jego pozycję społeczną oraz wprowadzając dyskurs nad równością w relacji dzieci–dorośli, dopominając się poszanowania praw dzieci. Twierdził, że dzieci to też ludzie, którzy mają wpływ na teraźniejszość a zatem powinni być traktowani poważnie i sprawiedliwie. Zdaniem gościa specjalnego z Portugalii: „słowa Janusza Korczaka, nie znają granic. Prawa dzieci to prawa człowieka. Wizja Korczaka jest obecna w naszych działaniach. Przed nami wiele wyzwań, którym musimy sprostać, aby pomóc dzieciom dotkniętym prześlucą, biedą, niedożywieniem, wojną”. Ochrona praw dziecka to priorytet na całym świecie każdego dnia. Konwencja nie wprowadziła żadnej klauzuli, nie można zawieszać praw dzieci. Każdego dnia powinniśmy rozpowszechniać wizję Korczaka. Na zakończenie prof. Santos Pais stwierdziła, że warto się zastanowić nad tym, jak dzieci postrzegają nasze obietnice? Czego oczekują od nas dorosłych?

Po bardzo ważnej wypowiedzi gościa specjalnego rozpoczęły się obrady plenarne, którym przewodniczyli: Batia Gilad z Izraela oraz dr Marek Michalak. Współprzewodniczący Michalak po krótkim wprowadzeniu zapytał: „Co dzisiaj powiedziałby Janusz Korczak, gdzie dzisiaj by był, komu by rękę podał, a kogo by z góry potraktował?” Zwrócił uwagę na wsłuchanie się w głos dziecka, aby dzieci miały realny, faktyczny wpływ na otaczający ich świat. Jednocześnie zaprosił pierwszego mówcę panelu prof. Jacka Leociaka z Instytutu Badań Literackich PAN, który w swo-

im wystąpieniu mówił o świeżo wydanym tomie 15: *Pisma czasu wojny. Pamiętnik (1939–1942)*. Zwrócił uwagę, że są w nim dosłownie wszystkie teksty, które Korczak napisał w czasie okupacji, jeszcze przed zamknięciem getta, jak i po okupacji. Zdaniem profesora, Korczak „otwiera wszystkie okna na świat”.

Profesor Andrzej Mencwel z Uniwersytetu Warszawskiego wprowadził nas w Korczakowską wizję świata i dziecka w świecie cytatem Korczaka:

[...] a stało się to w sypialni na Dzielnej, akurat przechodziłem. Było już trochę ciemno, zatrzymałem się przy łóżku, na którym leżało dziecko. Myślałem, że chore i o nim zapomnieli, bo często zdarzało się tak. Nachyliłem się i widzę, że dziecko nie żyje. W tej właśnie chwili wchodzi mały przedszkolak i kładzie na poduszce zmarłego chleb z marmoladą. A co ty tu kładziesz? Bo to jego porcja. Ale on już nie żyje. Ja wiem, że nie żyje. A skąd wiesz? Przedtem miał otwarte oczy, z nosa i ust puszczał takie bańki. Widzi Pan to mokre na poduszce to jego ślina. Bo potem zamknął oczy i już nie oddychał. Więc po co położyłeś chleb? Bo to jego porcja – powiedział mały niecierpliwie, że zadaję niepotrzebne pytania. A ja duży Doktor nie rozumiem takiej zrozumiałej sytuacji. To jego porcja i żywy czy umarły ma prawo do swego chleba z marmoladą.

Profesor Mencwel odwołał się do tych słów, aby pokazać relację, wzajemną relację, która jest całym doświadczeniem Korczaka i całą jego postawą wobec dzieci. „On tu słucha tego dziecka a my w ten sposób dowiadujemy się o istnieniu prawa moralnego. Prawo moralne we mnie, jak niebo gwiazdziste nade mną” powtórzył za Emmanuelem Kantem w konkluzji swojego wystąpienia.

Profesor Moshe Shner z Oranim College of Education w Akko, kolejny referent – odniósł się do filozofii Korczaka, jego uniwersalnej wizji, wizji humanistycznej i wizji miłości. Dziecko jest częścią nieskończonej natury. Dzieci i dorośli mają takie same prawa. Prawa dzieci związane są z całą ludzkością. Profesor Shner swoją wypowiedź budował wokół pytania o tożsamość Korczaka. Wskazywał na rozdarcie między różnymi tożsamościami. Z jednej strony tożsamość Korczaka została naruszona – miał poczucie bezdomności. Z drugiej strony zdawał sobie sprawę, że „nadszanie musi pokonać rozpacz”. „Nie możemy pozostawić świata takim, jakim jest” – podkreślał w swoim wystąpieniu prof. Shner, odwołując się do słów Doktora.

Wspólny wykład „Korczak-pedagog, pierwszy rzecznik praw dziecka” zaprezentowali prof. Smolińska-Theiss i dr Michalak. Profesor kontynuowała wątek tożsamości społecznej i zawodowej Korczaka. Autor *Momentów wychowawczych* mówił o sobie, że jest wychowawcą, wychowanie było w centrum całej jego działalności. „Czy Korczak uważał się za pedagoga?” – zapytała. Bardzo rzadko używał pojęcia pedagogika, traktował ją jako dyscyplinę, która ma wielkie aspiracje akademickie, a nie do końca dopracowała swój warsztat badawczy. Pomimo że Korczak znał pedagogikę (zachodnią i polską), wypowiadał się o niej z dużym dystansem i rezerwą.

Wiązał się z tymi ośrodkami, które tworzyły wtedy alternatywną naukę społeczną. W swoim biogramie zawodowym określił się jako pedolog, pediatra.

Doktor Michalak już na wstępie swojej wypowiedzi dobitnie podkreślił, iż z całą pewnością Korczak był pierwszym rzecznikiem praw dziecka. Z jednej strony był osobą silną, niepokorną i nieustępliwą, ale z drugiej strony działał rozważnie, pokornie, a nawet delikatnie. Autor *Jak kochać dziecko* zwracał uwagę na wychowawcę jako osobę, która widzi trochę więcej, może nie zawsze rozumem, a często sercem, ale na pewno wnikać w dziecięcą rzeczywistość. Patrzył poważnie na dziecko, na prawa dziecka. Pokazywał, że prawa dziecka to prawa człowieka, że dzieci to ludzie, ale oczywiście o innej skali pojęć, o innej wrażliwości. Doktor Michalak odwołał się do cytatu:

Już przebąkuje się tu i owdzie o prawach dziecka, ale drapieżnik współczesny serio mówić zaczyna o prawie dopiero wówczas, gdy mu błysnie między ślepia lufa palnej broni, a gdy mówi nawet, jeszcze myśli, jak odejść, jak oszukać, jak wyłgać się, wykpić konieczności. Bezbronne dziecko posłusznie spaceruje na smyczy przygodnych opiekunów w obroży przymusu szkolnego pod takt kuglarskiego bębna ku ucieście jarmarcznej gawiedzi. O szkoło! karmiona odpadkami mocarnych, ministeriów gwałtu i morderstwa, przykrojone wyłącznie do potrzeb człowieka obrośniętego. Życie współczesne nie ma dla dziecka nic prócz smoczka i bajki o bocianie.

Podkreślił, że Korczak dzisiaj, gdyby miał wpływ na naszą rzeczywistość, byłby krytykiem ustawy oświatowej, która wyrzuciła świat dzieci, nauczycieli i rodziców. Z całą pewnością nie pozwoliliby, żeby dzieci nie dostały do nich skierowanego komunikatu podczas pandemii. Korczak razem z Ireną Sendlerową byłby na granicy białoruskiej, nie pozwoliliby, żeby służby państwowe łamały prawa dziecka i przerzucały dzieci do lasu, na bagna. Nie byłby obojętny na los dzieci w pieczy zastępczej, upominałby się o dzieci w kryzysie psychicznym. Skrytykowałby ustawę resocjalizacyjną, która obniża wiek odpowiedzialności karnej nieletnich. Korczak wyraźnie upominałby się o ratyfikację trzeciego protokołu Konwencji o prawach dziecka. Doktor Michalak swoje wystąpienie zakończył apelem, aby przetłumaczyć 15. tom i pozostałe dzieła Korczaka na język angielski, po to, aby mogli go czytać wszyscy obywatele tego świata. Wyraźnie zaznaczył, że należy „obudzić Korczaka” nie tylko w Polsce, ale i na świecie.

Po owocnych obradach plenarnych odbyła się ceremonia dekoracji Orderem Uśmiechu Marty Santos Pais z Portugalii oraz wręczenie nagród im. Janusza Korczaka. Tę cześć konferencji poprowadziła Katarzyna Stoparczyk, dziennikarka radiowa i telewizyjna, która na co dzień pokazuje, jak rozmawiać z dziećmi. Organizatorem Nagrody im. Janusza Korczaka jest Uczelnia Korczaka, a przyznaje ją niezależna Kapituła Nagrody im. Janusza Korczaka, której przewodniczyła prof. Barbara Smońska-Theiss. Nagrody otrzymali: Muzeum Treblinka, Niemiecki nazistowski obóz

zagłady i obóz pracy (1941–1944), prof. Chihiro Tsukamoto z Japonii, dr Stanislav Skibinski z Niemiec, Colette Charlet ze Szwajcarii, Amichai Pardo z Izraela, Danuta Świątek z USA, Jerry Nussbaum z Kanady, Bogdan Bashtoviy z Ukrainy, redaktor Michał Janczura z radia TOK FM, Batia Gilad z Izraela, Sviatlana Pietrovskaya z Ukrainy, prof. Najib Jaziri z Tunezji i Theo Cappon z Holandii.

Po dyskusjach, które toczyły się w czasie przerwy kawowej, rozpoczęły się obrady w czterech sekcjach jednocześnie. Moderatorami sekcji pierwszej „Dziecko – różne oblicza przemocy” byli prof. Ewa Jarosz z Uniwersytetu Śląskiego i Sergiej Sukhoboichenko – przedstawiciel Ukrainy w Międzynarodowej Kapitulie Ordeu Uśmiechu. W tym panelu swoje doświadczenia na granicy polsko-białoruskiej przedstawił Maciej Żywno-pedagog, urzędnik samorządowy, były wojewoda podlaski. Była to przejmująca relacja o sytuacji dzieci uchodźców na pograniczu polsko-białoruskim, jak również polskich dzieci mieszkających na pograniczu.

Sekcję drugą „Wołanie o prawa dziecka” moderowali prof. Marek Konopczyński z Uniwersytetu w Białymstoku i prof. Edyta Ziobiene – Rzecznik Praw Dziecka Litwy. Profesor Konopczyński nieustannie walczy o dzieci w placówkach. Tematem przewodnim tego spotkania była straszna w działaniu i skutkach niedawno uchwalona przez Sejm RP – Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

Moderatorem sekcji trzeciej „Dziecięce obywatelstwo i partycypacja. Jak dzieci budują swój świat” była prof. Maria Czerepaniak-Walczak z zespołem. Na spotkaniu poruszono temat kręgów dziecięcego obywatelstwa i partycypacji (O czym dzieci mówią? Czego dziecięce głosy dotyczą?). Zdaniem prof. Czerepaniak-Walczak obywatelski głos dziecięcy może dotyczyć takich spraw jak pokój, zdrowie, edukacja, klimat a także regulaminy, umowy. Bardzo ważne jest miejsce użycia obywatelskiego dziecięcego głosu obywatelskiego zaangażowania. W jakich przestrzeniach społecznych, w jakich grupach społecznych, w jakich środowiskach dzieci są słyszane, uczestniczą w zmienianiu świata. Podkreśliła ważność słów: dziecko, dzieciństwo, obywatelstwo i partycypacja. Temat partycypacji dzieci poruszył wielu uczestników panelu, którzy wskazywali na aspekty prawne, polityczne, społeczne, kulturowe i psychologiczne.

Dr Joanna Lizut była moderatorem sekcji czwartej „Profesje społeczne w służbie dziecka”. Celem tej sesji było pogłębienie problematyki profesji społecznych w służbie dziecka oraz problemów z jakimi borykają się dzisiaj jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej.

Konferencję podsumował prof. Roman Leppert, który nawiązał do pedagogiki jako dyscypliny naukowej i wyodrębnił dwa zasadnicze sposoby myślenia o edukacji: pajdocentryczny i didaskalocentryczny. Pogląd pajdocentryczny punktem wyjścia czyni zawsze człowieka, ten drugi punktem wyjścia czyni sformalizowaną edukację przybierającą postać np. szkolnych przedmiotów nauczania. Kiedy mówimy

o Korczaku, myślimy o nim, to stajemy przy stanowisku pądocentryzmu, w którym człowiek-dziecko jest najważniejsze. Profesor Leppert podzielił się refleksją z pierwszej części obrad. Zwrócił uwagę na wystąpienie Marty Santos Pais, która podkreśliła, że we współczesnym świecie jedną trzecią ludności stanowią dzieci. To one stają się częściej zakładnikami ubóstwa i pracy przymusowej, która dotyka 160 mln dzieci. Powtórzył także sformułowane przez prof. Leociaka pytanie „Czy Korczak dojechał żywy do Treblinki?” To pytanie, na które nie poznamy odpowiedzi i nie warto jej poszukiwać. Profesor Leppert zaakcentował wyraźnie kwestię przesłania etycznego Korczaka, które w swoim wystąpieniu formułował zarówno prof. Mencwel jak i prof. Shner. Korczak był marzycielem, ale królestwo Króla Maciusia zawiodło i ten problem istnieje nadal. Z drugiej części obrad wyłoniły się bardzo ważne kwestie i propozycje. Pierwszą z nich zaakcentowała prof. Edita Ziobiene z Litwy, mówiąc, że wołanie o prawa dziecka dotyczy czterech kwestii: wojny i pokoju, ubóstwa, szacunku i prawa do edukacji. Profesor Leppert zwrócił uwagę na kampanie, które powinny dotyczyć kwestii prawa do bycia wysłuchanym, prawa do rozmowy czy do bycia empatycznym.

Pojawiła się propozycja, aby obchodzić Ogólnopolski Dzień Ucznia (20.10). By uczniów i uczennice upodmiotowić, uszanować, oddać im głos i uważnie wysłuchać. By zastosować swoistą inwersję zapraszając nauczycieli do szkolnych ławek, a uczniów do poprowadzenia lekcji marzeń. By w konsekwencji zmodyfikować program nauczania i zniwelować międzypokoleniowe różnice. Ta propozycja dotyczyłaby zmiany na poziomie makro, czyli zapisania jej w ustawie o systemie oświaty.

Zwrócono uwagę również na kodeks rodzinny i opiekuńczy, który pochodzi z 1960 r. Profesor Leppert potwierdził, że kodeks ten był nowelizowany, ale jego rdzeń, podstawa była sformułowana wcześniej. W 2018 r. Rzecznik Praw Dziecka Marek Michalak przedstawił projekt nowego kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, który ciągle czeka na rozpatrzenie. Zauważył, że może ta konferencja to dobry moment, aby upomnieć się o ten dokument.

Przedstawiciele Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, zaproponowali utworzenie Muzeum Dzieci, zwracając uwagę na to, że w Europie funkcjonuje 50 takich muzeów, na świecie jest ich 600.

Na zakończenie prof. Leppert odniósł się do wieloletnich badań poziomu zaufania społecznego w Polsce. Mamy do czynienia z bardzo niskim poziomem zaufania ludzi do siebie, 77% badanych nie ufa innym ludziom – zaznaczył. „Co dla praw dziecka wynika z takiego stanu? Czy jesteśmy w stanie zaufać dzieciom, wtedy, gdy sobie wzajemnie nie ufamy?” – zapytał w konkluzji.

Zamknięcia konferencji dokonał dr Michalak przywołując słowa Korczaka: „Albo życie dorosłych na marginesie dziecięcego albo życie dzieci na marginesie życia dorosłych, kiedy nadejdzie owa szczerza chwila, gdy życie dorosłych i dzieci stanowić będzie równorzędny tor”.

Wydarzenie odbyło się przy merytorycznym wsparciu członków Rady Naukowej Konferencji:

- prof. dr hab. Barbara Smolińska-Theiss (przewodnicząca Rady Naukowej)
- dr Adil Abdel Aati (Sudan)
- prof. dr hab. Irena Androszczuk (Ukraina)
- prof. dr hab. Julian Auleytner
- prof. dr hab. Zbigniew Babicki
- dr Tahar Boukef (Tunezja)
- dr Nancy Bell (Kanada)
- dr hab., prof. ucz. Adam Bodnar
- dr Daniela G. Camhy (Austria)
- prof. dr hab. med. Alicja Chybicka
- prof. dr hab. Maria Czerepaniak-Walczak
- prof. Najib Djaziri (Tunezja)
- prof. dr hab. Stanisław Dziekoński
- prof. dr hab. Mirosław Grewiński
- prof. dr hab. med. Teresa Jackowska
- prof. dr hab. Ewa Jarosz
- prof. dr hab. Marek Konopczyński
- dr Greta Lemanaite Deprati (Litwa)
- prof. dr hab. Roman Leppert
- dr Joanna Lizut
- prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak
- dr hab., prof. ucz. Barbara Marcinkowska
- dr n. med. Maciej Michalak
- dr Marek Michalak
- prof. Najib Jaziri (Tunezja)
- prof. dr Louis Desire Nizigiyimana (Burundi)
- dr hab., prof. ucz. Anna Odrowąż-Coates
- prof. Marta Santos Pais (Portugalia)
- prof. dr hab. Tadeusz Pilch
- dr, prof. nadzw. Maria Prokopchuk (Ukraina)
- prof. Moshe Shner (Izrael)
- prof. dr hab. med. Henryk Skarżyński
- dr Stanislav Skibinski (Niemcy)
- dr hab., prof. ucz. Adam Solak
- prof. dr hab. Bogusław Śliwerski
- dr hab., prof. ucz. Maciej Tanaś
- prof. Chihiro Tsukamoto (Japonia)

- dr Avi Tsur (Izrael)
- prof. dr hab. Bożena Matyjas
- prof. Szewach Weiss (Izrael)
- prof. Edita Ziobiene (Litwa)